

"İşte şu cüz'iyat ve kesretin menbaları, madenleri, elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyât-ı esmâiyedir ki, o küllî kanunlar, o küllî tecellîler ve o muhit esmâların mazharları da bir derece basit ve sâfi..." İzah eder misiniz?

"İşte şu cüz'iyat ve kesretin menbaları, madenleri, elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyât-ı esmâiyedir ki, o küllî kanunlar, o küllî tecellîler ve o muhit esmâların mazharları da bir derece basit ve sâfi ve [her biri bir âlemin arşı ve sakı](#)^(*) ve bir âlemin merkez-i tasarrufu hükmünde olan semâvâttır..."(1)

Kainatta düzenli, sistemli ve istikrarlı bir şekilde seyreden icraatlar ve fiiller var. Ve bu fiiller hiç aksamazlar hiç değişmezler ve hiç şaşmazlar. Bu fiillerin düzenli ve istikrarlı olma haline insanlığın ortak aklı **kanun** demektedir ve bilim de bu kanunlar üzerine şekillenmektedir. Bilim dediğimiz şey kainatta var olan kuralların toplamından ibarettir.

Mesela, soğuktan yeterli şekilde korunmaz isek üşüterek hastalanırız. Bu bir kanun ve bir kuraldır. Buna üşütme fiili de denilebilir. Bu fiil bir canlı için de geçerlidir, bütün canlılar için de geçerlidir. Bu üşütme fiili, bir canlıda görülüğünde **cüzi**, bütün canlılarda görüldüğünde ise **küllî** olmaktadır.

Her fiil bir kanuna her kanun bir İlahi isme her İlahi isim de Zat-ı Akdesin yedi sıfatına dayanır.

Mesela, ölmek bir fiildir, ölüm gerçeği ise bir kanundur ve bu kural Allah'ın **Mümit** ismine dayanmaktadır. **Mümit** ismi de Allah'ın yedi sıfatına dayanır. Allah'ın yedi sıfatı **Mümit** isminin arkasından çekilse, **Mümit** ismi kaybolur. Yani o öldürme fiilini Allah ilim, irade, kudret gibi sıfatlarıyla yaratır. Bu noktadan, sıfatlar isimlerin menbaları ve kaynaklarıdır. Bu sıfatlar tecelli etmezse, ölüm kanunu ortadan kalkar, ölmek fiili de gerçekleşemez. Dolayısıyla Zati olan isimler, fiiller ve mahluklar olsun olmasın, bunlar ezeldir ve ebedidir. Ama fi'li olan isimlerin tecelli etmesi sıfatlar vasıtasıyladır.

Fen ve sanatların İlahi isimlere dayanmasını misallerinden birkaç taneyi zikrediyoruz:

"Her bir kemâlin, her bir ilmin, her bir terakkiyâtın, her bir fennin bir hakikat-i âliyesi var ki, o hakikat bir ism-i İlâhîye dayanıyor. Pek çok perdeleri ve mütenevvi tecelliyâtı ve muhtelif daireleri bulunan o isme dayanmakla, o fen, o kemâlât, o san'at kemâlini bulur, hakikat olur. Yoksa, yarım yamalak bir surette, nâkıs bir gölgedir."

"Meselâ, hendese bir fendir. Onun hakikati ve nokta-i müntehâsı, Cenâb-ı Hakkın ism-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese aynasında o ismin hakîmâne cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir."

"Meselâ, tıp bir fendir, hem bir san'attır. Onun da nihayeti ve hakikati, Hakîm-i Mutlakın Şâfi ismine dayanıp, eczahane-i kübrâsı olan rû-yi zeminde Rahîmâne cilvelerini edviyelerde görmekle, tıp kemâlâtını bulur, hakikat olur."

"Meselâ, hakikat-i mevcudattan bahseden hikmetü'l-eşya, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâlühü) ism-i Hakîm'inin tecelliyât-ı kübrâsını müdebbirâne, mürebbiyâne eşyada, menfaatlerinde ve maslahatlarında görmekle ve o isme yetişmekle ve ona dayanmakla şu hikmet hikmet olabilir. Yoksa, ya hurafâta inkılâb eder ve mâlâyânîyât olur veya felsefe-i tabiiye misilli dalâlete yol açar."

"İşte sana üç misal. Sair kemâlât ve fünunu bu üç misale kıyas et."(2)

Dipnotlar:

(*) bk. ["En küçük tabakat-ı mahlûkat olan zerrattan, ta semavata ve semavatın birinci tabakasından, ..."](#)

(1) bk. [Sözler, Otuz Birinci Söz, Üçüncü Esas.](#)

(2) bk. [age., Yirminci Söz, İkinci Makam.](#)